

Невмируща Лілі

■ Ганна Шигула у фільмі
«Лілі Марлен».
Режисер Р.В.Фасбіндер. 1980.

У далекому 1915 році, в час Першої світової, рука молодого палкого солдата на клаптику паперу виводила ностальгійне звернення до коханої. «Під ліхтарем, коло барачних воріт, мила моя, я пам'ятаю наші з тобою зустрічі,» — писав Ганс Ляйп, а перед очима стояв образ його незрівнянної Лілі Марлен.

Невеликий солдатський віршик «Лілі Марлен» було надруковано 1937 року, уже за нацистської доби, а 1938-го композитор Норберт Шульц поклав ці слова на музику, й пісня була записана вже незадовго до Другої світової війни. Напевно, молодий Ганс навіть уявити собі не міг, що його віршований лист до коханої буде надихати таких, як і він, німецьких солдат на всіх фронтах, де вела бойові дії Німеччина. Не міг Ганс передбачити і те, що пісня в англійському перекладі стане найпопулярнішою також і серед американських військ.

Лейла Андерсен, перша виконавиця «Лілі Марлен», стала уособленням коханих дівчат, до яких линули мрії солдат у хвилини затишшя між боями. Свої враження від життя в образі всенімецької коханої Лейла Андерсен зафіксувала у книзі «У неба багато кольорів».

Майже сакральна «Лілі Марлен» не вмерла й після війни. 1980 року за цією книгою відомий німецький режисер Райнер Вернер Фасбіндер поставив фільм.

Сюжет фільму відображає долю Лейли Андерсен. Красуня Віллі (Ганна Шигула) закохана в єврейського музиканта Роберта Мендельсона (Джанкарло Джаніні) — початок фільму показує їхні зустрічі в Цюриху. Батько Роберта Давид — впливовий адвокат, який керує таємною єврейською організацією, яка займається справами євреїв, що тікають від гітлерівського режиму, а також вивозить єврейські коштовності з Німеччини. Війна розлучає двох коханців. Віллі стає популярною співачкою Третього Рейху, вона живе розкішним життям у Берліні, досягнувши найвищих щаблів нацистської ієрархії. Але вона не забуває Роберта. Для того, щоб його повернути, вона не боїться стати навіть агентом підпільного Руху Опору. Війна закінчується, Віллі їде до Цюриха, але знаходить Роберта одруженим. Вночі вона повертається назад до Берліна.

«Лілі Марлен» — одна частина тетралогії Фасбіндера, що присвячена нацистській і постнацистській Німеччині. Ця історія представлена через долі чотирьох німецьких жінок. «Лілі Марлен» було знято через два роки після картини «Заміжжя Марії Браун» і продовжує головну її символічну традицію. Як і Марія Браун, Віллі є сильною і вольовою жінкою, але сила та воля режиму в декілька разів сильніша за будь-яку особистість, тож цей режим і стає фатумом, і людина втрачає свої властивості суб'єкта історії, вона потрапляє в руки історичної долі, яка маніпулює нею. Віллі піднімається на верхівку соціальної ієрархії, але вона не може задовольнитися життям та спокоєм, оскільки «верхи» нацистського суспільства ненастанно самоконтролюються, тож і Віллі потрапляє в тенета постійних страхів, підозр, пильнувань. А крах режиму, в якому Віллі працювала як інструмент пропаганди, спричиняє її соціальне падіння, за яким — невдача в особистому житті.

У фільмі Фасбіндера акценти розставлені не лише на долі особистості. Фільм яскраво зображає колективний бік нацистського режиму. На екрані з'являється та злитість колективу, яку німці назвали Volk (народ, нація). Цей культ всенародної злитості в Німеччині, якою керувала НСДАП, постав на ґрунті звичаїв ХУІІІ — ХІХ століть. Фасбіндер зобразив покоління колективної єдності у ХХ столітті, яке іде ще з творів Гельдерліна, німецьких романтиків, пієтизму та Вартбургських Thing (так давні германці називали щорічні племенні зібрання). Цей колективний дух, яким живився гітлерівський устрій, проступає через образ пісні «Лілі Марлен» та масові сцени, які вкраплені у фільм. Німецькі кінокритики після прем'єри фільму докоряли Фасбіндеру у надмірному використанні нацистської символіки. Але саме таким використанням режисер намагався передати колективну атмосферу тієї доби. Режисер не міг уникнути застосування символіки, адже, по-перше, це були реальні історичні факти, а, по-друге, саме символи слугували для пробудження колективної єдності, традиційної для людей та історії. Тим самим Фасбіндер показав реальні механізми функціонування того режиму.

Цінність фільму — не лише в сюжетній лінії та символічній передачі духу історії. Це фільм, розрахований на естета. Фасбіндер майстерно використав засоби кіно, а оператор фільму К.Шварценберг зумів втілити його наміри.

Вертаючись до історичного контексту, «Лілі Марлен» можна вважати фільмом, з одного боку, ностальгійним, який повертає часи майже 60-річної давності, але без їхнього прикрашення. В цьому плані по-різному можна сприймати останню сцену, коли дебют Роберта Мендельсона в якості диригента вітають його друзі та слухачі оплесками, різко встаючи з місць; чи то як перемогу над гітлерівським режимом, чи то як циклічність історії, в якій лише один лад змінює інший. Проте, з іншого боку, Фасбіндер як режисер не міг не підкреслити дистанцію між сучасністю та сюжетом фільму. Фасбіндер не розчиняється в минулому, тому що світло в усі часи залишається світлом, нехай навіть воно світить «під ліхтарем, біля барачних воріт...»